

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Марченко Галини Віталіївни «Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертації пов'язана з глобалізаційно-інформаційним характером сучасної цивілізації. Швидкі темпи розвитку сучасного інформаційного суспільства, поява та широке розповсюдження глобальної мережі Інтернет як основного джерела інформації, а також глобалізаційні процеси у світі призводять до змін у функціонуванні традиційних і нових медіа. Наслідком цих процесів є модернізація системи освіти в Україні на різних освітніх рівнях й, відповідно, поява нових професійних вимог до учителів закладів загальної середньої освіти. Концепцією Нової української школи однією з провідних визначено інформаційно-цифрову компетентність, що визначає нові підходи до навчання і виховання учнів, зокрема у початковій школі, та розширення змісту освітньої підготовки у закладах вищої освіти шляхом упровадження нових освітніх компонентів з медіаосвіти або інтеграції елементів медіаосвіти в зміст існуючих освітніх компонентів шляхом їх оновлення та вдосконалення. Водночас актуалізується потреба критичного осмислення інформації та протидії її маніпулятивного впливу в умовах війни росії проти України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди» (державний реєстраційний номер 0110U002112). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26. 10. 2018 р.).

Достовірність та обґрунтованість одержаних результатів. Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується логікою та виваженістю підходу до формування структури і змісту роботи для досягнення визначених дослідницьких завдань; обраними для їх реалізації науковими підходами (системним, системно-хронологічним, акмеологічним, діяльнісним, історико-педагогічним та інформаційним); глибоким науковим аналізом (зокрема, методом контент-аналізу) досліджуваного феномена та терміносистеми дослідницької роботи (медіакультура, медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаграмотність, медіатехнології, медіазасоби); репрезентативністю джерельної бази (офіційні документи, інформаційно-аналітичні матеріали, наукові праці, інформаційні ресурси мережі Інтернет, навчально-методичні матеріали з медіаосвіти) та її науковим вивченням; широкою і якісною апробацією одержаних результатів на наукових заходах

міжнародного і всеукраїнського рівнів (17 конференцій, у тому числі 12 міжнародних), достатньою кількістю публікацій (16 статей, з них 7 у вітчизняних фахових виданнях), в яких оприлюднено висновки дослідження.

Здобувачка досягла наукових результатів завдяки комплексному добору загальнонаукових та історико-педагогічних методів дослідження, комплексному підходу до розв'язання поставлених завдань, зокрема, вивченню проблеми розвитку медіаосвіти в історико-педагогічних джерелах, зарубіжній практиці та дослідженню сучасного стану розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти на основі виокремлених нею критеріїв (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та креативний), відповідних показників та рівнів розвитку медіаграмотності майбутніх фахівців (базовий, конструктивний та креативний).

Дисертація містить логічно структуровані додатки, які доповнюють, узагальнюють зміст дослідження та розкривають методіку експериментальної роботи.

Ступінь новизни основних результатів дисертації визначається тим, що на основі наукового вивчення джерельної бази дослідження здобувачкою здійснено цілісний історико-педагогічний аналіз особливостей становлення і розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття). Зокрема, заслуговує на увагу авторський підхід до періодизації розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи у визначений період, у якому виокремлено чотири етапи: пострадянський (законодавчий) (1991–1999 рр.), інституційно-організаційний (2000–2009 рр.), концептуально-експериментальний (2010–2017 рр.), апробаційно-стандартизаційний (2018–2022 рр.). Здобувачкою узагальнено основні події з історії розвитку медіаосвіти у 90 – ті роки ХХ – на початку ХХІ століття, виокремлено та обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України на визначених етапах. Визначено та обґрунтовано критерії (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та креативний), показники й охарактеризовано рівні розвитку медіаграмотності майбутніх учителів початкової школи (базовий, конструктивний та креативний).

Практична цінність результатів дослідження визначається можливістю використання матеріалів дисертації та обґрунтованих у ній положень для написання монографій, наукових праць з історії педагогіки, історії розвитку медіаосвіти в Україні; як історичних оглядів у навчальних, навчально-методичних посібниках з основ медіаосвіти та медіаграмотності. Результати дослідження також можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти з метою розроблення спецкурсів для підготовки студентів спеціальності 013 Початкова освіта, у системі післядипломної освіти з метою розвитку медіакомпетентності вчителів початкової школи.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових публікаціях. Вірогідність наукових положень дослідження зумовлена комплексним підходом до розв'язання його завдань, методологічною обґрунтованістю

вихідних положень. Окремі аспекти роботи і результати дослідження були обговорені на засіданнях кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка упродовж 2018-2022 років. Теоретичні положення й основні результати дослідження оприлюднено на 17 науково-практичних конференціях, з яких 12 міжнародних, 5 всеукраїнського і регіонального рівнів (2018-2022 рр.). Із необхідною повнотою матеріали дисертації викладено в 16 наукових працях (14 одноосібних), із яких 7 засвідчують основні наукові результати дисертації, що виконує вимоги пунктів 8,9 Постанови КМУ №44 від 12.01.2022 р.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертації на предмет запозичень і порушень академічної доброчесності засвідчує про достатній рівень її унікальності. Наявні в роботі запозичення не мають ознак плагіату і є правомірними.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, наукове і практичне значення одержаних результатів, висловлюємо окремі зауваження дискусійно-рекомендаційного характеру, що потребують уточнень:

1. У дисертації в підрозділі 1.2 здійснено ґрунтовний аналіз термінологічного поля дослідження (медіа, медіаосвіта, медіаграмотність, розвиток), у тому числі з використанням методу контент-аналізу. Водночас здобувачка використовує термінологію, яку також варто було б пояснити, зокрема, «інформаційно-комунікативна техніка» (с. 59, с. 61), оскільки у науковій літературі загальнозживаною є поняття «інформаційно-комунікативні технології», «комунікативна техніка», «педагогічна техніка». Авторка також допускає неточність у вживанні базового поняття «розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи», сутність якого ставить завданням з'ясувати (с. 46), використовуючи як взаємозамінні поняття «розвиток медіаосвіти вчителів початкових класів» (с. 65, с. 104), «розвиток медіаосвіти майбутніх педагогів»(с. 104, с. 206).

2. Авторським внеском у розв'язання досліджуваної проблеми є виокремлена та обґрунтована здобувачкою періодизація етапів розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття), яка охоплює період з 1991 до 2022 років. Зауважимо, що роль медіаосвіти зростає в умовах війни росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, тому варто було б виділити четвертий етап розвитку медіаосвіти і окреслити його важливі тенденції. Значуще було б проілюструвати у цьому контексті, чи відбулися зміни у впровадженні медіаосвіти в процес підготовки майбутніх учителів початкової школи у ЗВО, проаналізувавши відповідні освітні програми та зміст освітніх компонентів.

3. Проведений дисертанткою констатувальний етап експерименту (підрозділ 3.1) дав підстави поглибити теоретичні висновки та зробити узагальнення щодо перешкод реалізації медіаосвіти в ЗВО України, з-поміж яких виокремлено такий чинник, як «обмежена кількість програмно-

методичних матеріалів для професійної підготовки медіакомпетентного майбутнього вчителя початкових класів» (с. 199). Зміст дисертації та її результати набули би більшої повноти і підвищили би практичну значущість дослідження, якби авторка для розв'язання означеної суперечності запропонувала власне розроблену програму з медіаосвіти для упровадження в процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та надала її в додатках до роботи.

Водночас зазначені позиції мають дискусійно-рекомендаційний характер і не применшують теоретичної та практичної значущості результатів наукового дослідження дисертантки. Можемо констатувати, що проведене дослідження досягло своєї мети, поставлені завдання виконано, а висновки до дисертації відповідають завданням і змісту роботи та є обґрунтованими.

Загальний висновок. У цілому дисертація Марченко Галини Віталіївни є цілісною, самостійною, завершеною науковою працею на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням наукових методів дослідження. Робота характеризується логічністю змісту, обґрунтованістю наукових положень і висновків, містить наукові теоретично-обґрунтовані результати, які мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо представлені в наукових публікаціях. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р., зі змінами, внесеними Постановами КМУ №341 від 21.03.2022, №502 від 23.05.2023), а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Наталія МИРОНЧУК

Во. **ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:**
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

